

ಸಂಧ್ಯಾವಂದನ ಮಂತ್ರಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯ ವಿವರಣೆ

ಶೋ. ಪ. ರಾಮಾನುಜನ್

ವೇದಾಂತ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತದ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಅಂಶವೆಂದರೆ 'ಅಪರ್ಯವಸಾನ ವೃತ್ತಿ' ಎಂಬುದು. ಇದರ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ 'ವ್ಯವಹಾರ' ಮಾಡುವಾಗ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ನಾಮ, ರೂಪಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತೇವೆ. ಅಂದರೆ ಹೆಸರು, ರೂಪ ಇವುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಒಂದು ಹೆಸರೆಂದು ಹೇಳುವಾಗ ಆ ಹೆಸರು ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ದೇಹದ ಹೆಸರೆ ಅಥವಾ ಅದರಲ್ಲಿನ ಆತ್ಮದ ಹೆಸರೆ ಎಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ, ದೇಹ ಅಚೇತನವಾದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಹೆಸರು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೆಸರು ಆಯಾ ದೇಹದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆತ್ಮನ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಇದೆ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಈಗ ದೇಹಕ್ಕೆ ಹೇಳುವ ಹೆಸರು ಹೇಗೆ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದೋ ಅದೇ ರೀತಿ ಈ ಆತ್ಮನೂ ಸಹ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಅಧೀನವಾದ ಇರುವಿಕೆ(ಸತ್ತ್ವ)ಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದರಿಂದ, ಅಂದರೆ ಭಗವಂತನ ಆಧಾರವಿಲ್ಲದೆ ಇರಲಾರನಾದ್ದರಿಂದ ಹಾಗೂ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಶರೀರನಾಗಿರುವುದರಿಂದ (ಈ ಅಂಶವು ಅನೇಕ ಭೇದ, ಅಭೇದ ಮತ್ತು ಘಟಕ ಶ್ರುತಿಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣೀತವಾಗಿದೆ) ಈ ಆತ್ಮನನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸುವ ಪದಗಳೆಲ್ಲವೂ ತದಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಚೇತನವಾಚಿಯಾದ ಹೆಸರುಗಳೂ ಸಹ ಅವುಗಳ ಶರೀರಿ (ಶರೀರವನ್ನುಳ್ಳವನು) ಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ 'ಸೇಯಂ ದೇವತ್ಯೈಕ್ಷತ ಹಂತಾಹಮಿಮಾಃ ತಿಸ್ರೋ ದೇವತಾ ಅನೇನ ಜೀವೇನ ಆತ್ಮನಾ ಅನುಪ್ರವಿಶ್ಯ ನಾಮರೂಪೇ ವ್ಯಾಕರವಾಣಿ' ಎಂದು ಯಾವ ವಸ್ತು ಸೃಷ್ಟವಾದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ರೂಪ ಬರಲು ಕಾರಣ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜೀವಾತ್ಮವನ್ನು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿಸಿ ಅವನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮ ತಾನು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವುದೇ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸಮಸ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದು ಜೀವಾತ್ಮನೂ, ಅವನಿಗೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನೂ ಇರುವುದರಿಂದ, ಎಲ್ಲ ಪದಗಳೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾದ (ವಾಸವಾಗಿರುವ) ಜೀವಾತ್ಮನನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಅಷ್ಟಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲದೆ ಅವನ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ, ಸರ್ವಪದಾರ್ಥಗಳೂ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಶರೀರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯಾವ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರೂ ಆಯಾ ಪದಗಳು ಆಯಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಶರೀರವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಅದರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನನ್ನೇ ಬೋಧಿಸುತ್ತವೆ. 'ಸ ಆತ್ಮಾ | ಅಂಗಾನ್ಯನ್ಯಾ ದೇವತಾಃ |' ಎಂದು ತೈತ್ತಿರೀಯೋಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳೂ ಭಗವಂತನಿಗೆ (ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನಿಗೆ) ಶರೀರಭೂತರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನು ಆತ್ಮನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಭಗವಂತನ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ವೇದ ಮೂಲ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತ್ವ ಇರುವುದರಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ 'ಅಪರ್ಯವಸಾನವೃತ್ತಿ' ಸ್ವೀಕೃತವಾಗಿದೆ.

ಸಂಧ್ಯಾವಂದನದ ವಿಷಯವಾದ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಹಿಂದೆ ಆಯಿತು. ಈಗ ಬಹುಜನ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನದಲ್ಲಿ ವಿಹಿತವಾದ ಮಂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥ ವಿವರಣೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಅನೇಕ ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯರುಗಳು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ಸಾರವನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಅಪರ್ಯವಸಾನ ವೃತ್ತಿಯು ವಿವರಿಸಲಾಯಿತು.

೧. ಪ್ರಾತಸ್ಸಂಧ್ಯಾವಂದನದಲ್ಲಿನ ವೇದ ಮಂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥ

1. ಪೋಕ್ಷಣ ಮಂತ್ರ - ಆಪೋ ಹಿ ಷೋತೃನುವಾಕಸ್ಯ ಸಿಂಧುದ್ವೀಪ ಋಷಿಃ, ದೇವೀ ಗಾಯತ್ರೀ ಭಂದಃ, ಆಪೋ ದೇವತಾ | ಅಪಾಂ ಪೋಕ್ಷಣೇ ವಿನಿಯೋಗಃ |

ಆಪೋ ಹಿ ಷ್ಮಾ ಮಯೋಭುವಃ | ತಾ ನ ಊರ್ಜೇ ದಧಾತನ | ಮಹೇ ರಣಾಯ ಚಕ್ಷಸೇ | ಯೋ ವತ್ಸಿವತಮೋ ರಸಃ | ತಸ್ಯ ಭಾಜಯತೇಹ ನಃ | ಉಶತೀರಿವ ಮಾತರಃ | ತಸ್ಮಾ ಅರಂ ಗಮಾಮ ವಃ | ಯಸ್ಯ ಕ್ಷಯಾಯ ಜಿನ್ವಥ | ಆಪೋ ಜನಯಥಾ ಚ ನಃ ||

ಯಾವುದೇ ವೇದ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಋಷಿ, ಭಂದಸ್, ದೇವತೆ ಹಾಗೂ ವಿನಿಯೋಗ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಅಂಗಗಳೊಡನೆ ತಿಳಿದು ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ಮಾತ್ರವೇ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನವು ಸಫಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥಜ್ಞಾನದೊಂದಿಗೆ

ಉಪಯೋಗಿಸಿದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಫಲ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯವು ವೇದದಲ್ಲಿ 'ಯೋ ಹ ವಾ ಅವಿದಿತಾರ್ಷೇಯ-ಚ್ಛಂದೋದ್ಯೋವತಬ್ರಾಹ್ಮಣೇನ ಮಂತ್ರೇಣ ಯಜತಿ ಯಾಜಯತಿ ವಾಧ್ಯಾಪಯತಿ ವಾ ಸ್ಥಾಣುಂ ವಚ್ಛತಿ ಗರ್ತೇ ವಾ ಪಾತ್ಯತೇ ಪ್ರ ವಾ ಮೀಯತೇ ಪಾಪೀಯಾನ್ಘವತಿ | ತಸ್ಮಾದೇತಾನಿ ಮಂತ್ರೇಮಂತ್ರೇ ವಿದ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಭಾಗದಿಂದ ಸುಸ್ಪಷ್ಟ. 'ಯೋಽರ್ಥಜ್ಞ ಇತ್ಯಕಲಂ ಭದ್ರಮಶ್ನುತೇ ಸ ನಾಕಮೇತಿ ಜ್ಞಾನವಿಧೂತಪಾಪಾತ್' ಎಂಬುದು ಅರ್ಥಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಶಂಸಾಪರ. ಅತೀಂದ್ರಿಯಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕಾಣುವವರು ಋಷಿಗಳು. 'ತ ಏತಾನಿ ಸೂಕ್ತಾನ್ಯಪಶ್ಯನ್', 'ನಮ ಋಷಿಭ್ಯಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಋಷಿಗಳು ಮಂತ್ರದ್ರಷ್ಟಾರಾದ್ದರಿಂದ ವಂದನಾರ್ಹರೆಂಬುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 'ತೇ ಭಂದೋಭಿರಾತ್ಮಾನಂ ಭಾದಯಿತ್ವೋಪಾಯನ್ | ತಚ್ಛಂದಸಾಂ ಭಂದಸ್ತ್ವಂ' ಎಂಬ ಹಾಗೆ ಮಂತ್ರಶಕ್ತಿಯ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿ ಭಂದಸ್ ಇದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇವು ಮಂತ್ರಗಳ ಪಾದ, ವರ್ಣಸ್ವರ ವಿಶೇಷಗಳ ಕ್ರಮನಿಯಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ತನ್ನ ದೇವತೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ದೇವತೆಯನ್ನು ಸೇವಿಸುವವನು ಎರಡು ಕಡೆಯೂ ಇಲ್ಲದವನಾಗಿ ಪಾಪಿಷ್ಠನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು 'ಯೋ ವೈ ಸ್ವಾಂ ದೇವತಾಮತಿಯಜತೇ, ಪ್ರ ಸ್ವಾಯೈ ದೇವತಾಯೈ ಚ್ಯವತೇ, ನ ಪರಾಂ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ, ಪಾಪೀಯಾನ್ಘವತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನನ್ನುಳಿದು ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಭ್ರಮದಿಂದ ಸೇವಿಸಿದಲ್ಲಿ ಫಲವು ಪೂರ್ವೋಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಯಾವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತೇವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದು ವಿನಿಯೋಗಜ್ಞಾನ. ಹೀಗೆ ನಾವು ಹೇಳುವ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪ್ರವಚನ ಪರಂಪರೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ತಾವು ನೋಡಿ ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟವರು (ಋಷಿ) ಆ ಮಂತ್ರಗಳ ಪಾದ, ಪ್ರಾಸಬದ್ಧತ್ವ, ವರ್ಣಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಸ್ವರವಿನ್ಯಾಸ (ಭಂದಸ್), ಆ ಮಂತ್ರ ಯಾರನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು (ದೇವತೆ) ಹಾಗೂ ಮಂತ್ರದ ಉಪಯೋಗ ಯಾವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ (ವಿನಿಯೋಗ) ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಅಂಗಗಳೊಡನೆ ಮಂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಆಪೋ ಹಿ ಷ್ಠ - ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭ ಆಗುವ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಪ್ರವರ್ತಿಸಿದವರು ಸಿಂಧುದ್ವೀಪರೆಂಬ ಋಷಿಗಳು. ಇವು ಗಾಯತ್ರೀ ಭಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿವೆ. ಅಂದರೆ ಒಂದೊಂದು ಮಂತ್ರವು ಮೂರು ಪಾದಗಳನ್ನೂ, ಒಂದೊಂದು ಪಾದಕ್ಕೆ 8 ಅಕ್ಷರಗಳಂತೆ ಹೊಂದಿದೆ. ಇದು ಜಲದೇವತಾಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು. ಈ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರೋಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತೇವೆ ಎಂದು ಋಷಿ ಭಂದೋ ದೇವತಾ ವಿನಿಯೋಗ ಕ್ರಮ.

ಈ ಮಂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥ - ಹೇ ಜಲದೇವತೆಗಳೇ, ನೀವು ಸಕಲಪ್ರಾಣಿವರ್ಗಗಳಿಗೂ ಸುಖಸ್ಥಾನಗಳಾಗಿದ್ದೀರಿ 'ಯದೈಷ್ಯ ಶಿವಂ | ತನ್ಮಯಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ ಮಯಃಶಬ್ದವು ಮಂಗಳಗಳನ್ನೂ ಸುಖವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ನೀವು ನಮಗೆ ಇಂದ್ರಿಯ ಪೋಷಕಗಳಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು (ಅನ್ನವನ್ನು) ಅನುಗ್ರಹಿಸಿರಿ. ಈ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ನಮ್ಮ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮಹತ್ತಾದ ಹಾಗೂ ರಮಣೀಯವಾದ ಪ್ರಕಾಶದಿಗಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿನ ಸುಖಮಯವಾದ ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಔಷಧಿಯಂತಿರುವ ರಸವಿಶೇಷವನ್ನು ನಮಗೆ ತಲುಪಿಸಿರಿ. ಇಲ್ಲಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿನ ರಸವಿಶೇಷ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಎಂಬುದು 'ರಸೋ ವೈ ಸಃ' ಎಂದೂ 'ಸರ್ವಗಂಧಃ ಸರ್ವರಸಃ' ಎಂದೂ ವೇದೋಕ್ತರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ನಾರಾಯಣಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ ಮಾಡುವಾಗ ಮನುಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ 'ಆಪೋ ನಾರಾ ಇತಿ ಪ್ರೋಕ್ತಾಃ ಆಪೋ ವೈ ನರಸೂನವಃ | ತಾ ಯದಸ್ಯಾಯನಂ ಪೂರ್ವಂ ತೇನ ನಾರಾಯಣಃ ಸ್ಮೃತಃ ||' ಎಂದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಜಲ ವಾಸಸ್ಥಾನ ಎಂಬುದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಜಲದೇವತೆಗಳನ್ನು ನಮಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಿರೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಈ ಅನುಗ್ರಹವು ನಿಮ್ಮ ನಿಷ್ಕಾರಣವಾದ (ಸಹಜವಾದ) ದಯೆಯಿಂದಲೇ ಎಂಬುದು ಸ್ನೇಹ ಮತ್ತು ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ತಾಯಂದಿರು ತಮ್ಮ ಶಿಶುಗಳನ್ನು ಪ್ರೇಷಿಸುವ ಹಾಗೆ ನಿಮ್ಮ ಅನುಗ್ರಹ ಎಂಬ ಉದಾಹರಣದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರೀತಿಗಾಗಿ ನೀವು ಪ್ರೀತಿಯುಕ್ತರಾಗಿದ್ದೀರೋ, ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ನಾವು ಸೇರುತ್ತೇವೆ. ಹೇ ಜಲದೇವತೆಗಳೇ, ನೀವು ನಮಗೆ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ಕರುಣಿಸಿ. ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಜೀವಕ್ಕೆ ಸಜ್ಜನವಾದ ಫಲವಾದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ಹುಟ್ಟಿದಂತೆ ಮಾಡಿ. 'ಅಸ್ತಿ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಚೇದ್ವೇದ | ಸಂತಮೇನಂ ತತೋ ವಿದುಃ' ಎಂದು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಇರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿದವನೇ 'ಇರುವವನು' ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ ಅಂಥ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ಕೋರುತ್ತೇವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜಲದೇವತೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಅಪರ್ಯವಸಾನವೃತ್ತಿಯಿಂದ.

2. ಪ್ರಾಶನ ಮಂತ್ರ - ಸೂರ್ಯಶ್ಚ ಮಾ ಮನ್ಯುಶ್ಚ ಮನ್ಯುಪತಯಶ್ಚ ಮನ್ಯುಕ್ಯತೇಭ್ಯಃ | ಪಾಪೇಭ್ಯೋ ರಕ್ಷಂತಾಂ | ಯದ್ರಾತ್ರಾ ಪಾಪಮಕಾರ್ಷಂ | ಮನಸಾ ವಾಚಾ ಹಸ್ತಾಭ್ಯಾಂ | ಪದ್ಭ್ಯಾಮುದರೇಣ ಶಿಶ್ನಾ | ರಾತ್ರಿಸ್ತದವಲಂಪತು | ಯತ್ಕಿಂಚ ದುರಿತಂ ಮಯಿ | ಇದಮಹಂ ಮಾಮಮೃತಯೋನೌ | ಸೂರ್ಯೇ ಜ್ಯೋತಿಷಿ ಜುಹೋಮಿ ಸ್ವಾಹಾ |

ಈ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿ ಋಷಿ, ಗಾಯತ್ರೀ ಭಂದಸ್, ಸೂರ್ಯ ದೇವತೆ. ಅಂತರಿಂದ್ರಿಯ ಶುದ್ಧಿಗಾಗಿ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿಯುವುದರಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗ (ವಿನಿಯೋಗ) (ಅಪಾಂ ಪ್ರಾಶನೇ ವಿನಿಯೋಗಃ).

ಇಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಶಬ್ದವು ಪ್ರೇರಕತ್ವಯುಕ್ತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮಪರ. ಇಂತಹ ಸೂರ್ಯದೇವತೆಯು ನನ್ನನ್ನು ಕಾಮ-ಕ್ರೋಧಗಳಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಪಾಪಗಳಿಂದ ಕಾಪಾಡಲಿ. ರಾತ್ರಿವೇಳೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕರಚರಣಾದಿ (ಕೈ, ಕಾಲು ಮುಂತಾದ) ಅವಯವಗಳಿಂದಲೂ ಮಾಡಲಾದ ಯಾವ ಪಾಪಗಳಿದ್ದರೂ (ರಾತ್ರಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಚತುರ್ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ನಿರುಪಾಧಿಕ ರಕ್ಷಕನಾದ) ಪರಮಾತ್ಮನು ನಾಶ ಮಾಡಲಿ. ಇನ್ನೂ ಯಾವುದೇ ನನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮ-ರೂಪವಾದ ಪಾಪವಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನೂ ನನ್ನ ಆತ್ಮರಕ್ಷಾಭರಣಾಸದಿಂದಲೂ, ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಿಂದಲೂ ಭಗವಂತನು ನಾಶ ಮಾಡಲಿ. ಅಗತಿಕನಾದ ಅನನ್ಯಗತಿಯಾದ ನಾನು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನೇ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ. ಆ ನಿಸ್ಸಮಾಭ್ಯಾಧಿಕವಾದ ತೇಜಸ್ಸುಳ್ಳ ಸೂರ್ಯಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನೇ ಹೋಮ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ.

3. ಪುನಃ ಪ್ರೋಕ್ಷಣಮಂತ್ರ - ದಧಿಕ್ರಾವೋಣ್ಣೇ ಅಕಾರ್ಷಂ | ಜಿಷ್ಣೋರಶ್ವಸ್ಯ ವಾಜಿನಃ | ಸುರಭಿ ನೋ ಮುಖಾ ಕರತ್ | ಪ್ರಾಣ ಆಯುಗಾಂಷಿ ತಾರಿಷತ್ ||

ಈ ಮಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಋಷಿ ವಾಮದೇವರು, ಅನುಷ್ಠುಪ್ ಭಂದಸ್, ದಧಿಕ್ರಾವಾ ದೇವತೆ, ಪ್ರೋಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ವಿನಿಯೋಗ. ಇಲ್ಲಿ ದಧಿಕ್ರಾವಾ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜಗತ್ತನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸುವ ಅಥವಾ ಜಗತ್ತನ್ನು ದಾಟುವ (ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ) ಅಥವಾ ಪ್ರೇಷಿಸುವ ಮತ್ತು ಆಕ್ರಮಿಸಿರುವ ಹಾಗೂ ಮೊಸರಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳ (ಕೃಷ್ಣ) ಪರಮಾತ್ಮನೆಂಬ ನಾನಾರ್ಥಗಳು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಜಯಶೀಲನೂ, ಸರ್ವಜಗದನ್ತರ್ಬಹಿರ್ವ್ಯಾಪ್ತನೂ, ಭಕ್ತರಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ತ್ವರೆಯುಳ್ಳವನೂ ಆದ ದಧಿಕ್ರಾವಾಶಬ್ದವಾಚ್ಯನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಆ ದೇವನು ನಮ್ಮ ಮುಖವನ್ನು (ಹಾಗೂ ಮನಸ್ಸನ್ನು) ಪರಿಶುದ್ಧ ಮಾಡಲಿ, ನಮ್ಮ ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ನಿರುಪದ್ರವವಾಗಿ ಅವನ ಕೈಂಕರ್ಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವೂ ಅನುಗುಣವೂ ಆಗುವಂತೆ ಮಾಡಲಿ.

4. ಅರ್ಘ್ಯಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರವು ಗಾಯತ್ರೀ ಮಂತ್ರವೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಅರ್ಥ ವಿವರಣೆ ಮುಂದೆ ಜಪಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

5. ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ ಮಂತ್ರ - ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವ, ಸಪ್ತವ್ಯಾಹೃತಿಗಳು, ಗಾಯತ್ರೀ, ಮತ್ತು ಗಾಯತ್ರೀಶಿರಸ್ಸು ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಋಷಿ, ದೇವೀ ಗಾಯತ್ರೀ ಭಂದಸ್, ಪರಮಾತ್ಮ ದೇವತೆ, ಸಪ್ತವ್ಯಾಹೃತಿಗಳಿಗೆ ಸಪ್ತ ಋಷಿಗಳು - ಅಶ್ವಿ, ಭೃಗು, ಕುಶ, ವಸಿಷ್ಠ, ಗೌತಮ, ಕಾಶ್ಯಪ, ಆಂಗೀರಸರು. ಭಂದಸ್ಗಳು - ಗಾಯತ್ರೀ, ಉಷ್ಣಿಕ್, ಅನುಷ್ಠುಪ್, ಬೃಹತೀ, ಪಂಕ್ತಿ, ತ್ರಿಷ್ಠುಪ್, ಜಗತೀ ಎಂಬುವು. ದೇವತೆಗಳು ಅಗ್ನಿ, ವಾಯು, ಸೂರ್ಯ, ಬೃಹಸ್ಪತಿ, ವರುಣ, ಇಂದ್ರ, ಹಾಗೂ ವಿಶ್ವೇದೇವರು. ಗಾಯತ್ರೀಗೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಋಷಿ, ದೇವೀ ಗಾಯತ್ರೀ ಭಂದಸ್, ಸವಿತಾ ದೇವತೆ, ಗಾಯತ್ರೀ ಶಿರಸ್ಸಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಋಷಿ, ಅನುಷ್ಠುಪ್ ಭಂದಸ್, ಪರಮಾತ್ಮ ದೇವತೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮದಲ್ಲೂ ಜಪದಲ್ಲೂ ವಿನಿಯೋಗ.

ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವ ಅಕಾರ, ಉಕಾರ, ಮಕಾರವೆಂಬ ಮೂರು ಪದಗಳನ್ನುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಅಕಾರಕ್ಕೆ ಸಮಸ್ತಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಆತನ ಸರ್ವರಕ್ಷಣಾರ್ಥ ಪ್ರತಿಪಾದಕವೂ ರಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳನ್ನೂ, ಕಾರಣತ್ವವನ್ನೂ, 'ಅ ನಿಷೇಧೇ ಪ್ರಮಾನ್ ವಿಷ್ಣೋ' ಎಂಬ ನಿಘಂಟುವಚನದಂತೆ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಉಕಾರವು ಲಕ್ಷ್ಮೀವಾಚಕವೂ ಅವಧಾರಣಾರ್ಥವೂ ಆಗಿದೆ. ಮಕಾರವು ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನೂ, ಜ್ಞಾನಗುಣ ಉಳ್ಳವನೂ ಆದ ಜೀವಾತ್ಮನನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಮೂರು ಪದಾರ್ಥಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟಾರ್ಥವು ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಗುಣಕನಾದ ಜೀವಾತ್ಮನು ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಸಮೇತನಾದ ನಾರಾಯಣನಿಗೇ ದಾಸಭಾತ (ಶೇಷ) ನೆಂಬುದು. ಸಪ್ತವ್ಯಾಹೃತಿಗಳಿಗೆ ಭೂಲೋಕ, ಭುವಲೋಕ, ಸ್ವರ್ಗ, ಮಹೋಲೋಕ, ಜನಲೋಕ, ತಪೋಲೋಕ ಹಾಗೂ ಸತ್ಯಲೋಕವೆಂಬ ಏಳು ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಶರೀರವಾಗಿ ಪಡೆದಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮ ಅರ್ಥಭೂತನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಗಾಯತ್ರೀ ಮಂತ್ರಾರ್ಥ ಚೇತನಾಚೇತನಾತ್ಮಕ-ಜಗತ್ಪ್ರೀಡೆಯಿಂದ ಆನಂದಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ, ಅತಿತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಸಕಲ-ಜಗತ್ಕಾರಣನ ಸ್ಪೃಹಣೀಯವಾದ (ಇಚ್ಛಿಸಲು ಯೋಗ್ಯತಮವಾದ) ಸರ್ವ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಹೋಗಲಾಡಿಸುವ ಆತನ ಪರಮತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಆ 'ತೇಜೋಮಯ'ನಾದ ದೇವನು ನಮ್ಮ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ ಕರ್ಮನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುವಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿ.

ಪ್ರಣವದಲ್ಲಿ ಜೀವಾತ್ಮನ ಭಗವಚ್ಛೇಷತ್ವ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಗಾಯತ್ರೀ ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪಂಚಭೂತಗಳೂ, ಪಂಚ ವಿಷಯಗಳೂ, (ಶಬ್ದ, ಸ್ಪರ್ಶ, ರೂಪ, ರಸ, ಗಂಧಗಳು) ಕಾಲವೂ, ಮೂಲ ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂಬ ಆಚೇತನತತ್ತ್ವವೂ ಎಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮಕವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ರೀತಿ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳುಳ್ಳ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಚೇತನಾಚೇತನಾ-ತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಪಂಚ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಉಪಾಸನೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

6. ಗಾಯತ್ರೀ ಆವಾಹನಮಂತ್ರ - 'ಆಯಾತು ವರದಾ ದೇವೀ ಅಕ್ಷರಂ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಮಿತಂ | ಗಾಯತ್ರೀಂ ಭಂದಸಾಂ ಮಾತೇದಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಜುಷಸ್ವ ನಃ || ಓಜೋಸಿ ಸಹೋಸಿ ಬಲಮಸಿ ಭ್ರಾಜೋಸಿ ದೇವಾನಾಂ ಧಾಮ ನಾಮಾಸಿ ವಿಶ್ವಮಸಿ ವಿಶ್ವಾಯುಸ್ಸರ್ವಮಸಿ ಸರ್ವಾಯುರಭಿ ಭೂರೋಂ ಗಾಯತ್ರೀಮಾವಾಹಯಾಮಿ' ||. ಈ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವ ಋಷಿ, ಅನುಷ್ಠುಪ್ ಭಂದಸ್, ಗಾಯತ್ರೀ ದೇವತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಮಂತ್ರವಿದು. ಇದಕ್ಕೆ ಗಾಯತ್ರೀ ದೇವಿಯ ಆವಾಹನೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗ (ಅಂದರೆ ಗಾಯತ್ರೀದೇವಿಯನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು). ಇದರ ಅರ್ಥ - ಅತ್ತಿರ ಅಭೀಷ್ಟವಾದ ವರಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ನಾಶರಹಿತವಾದ (ನಿತ್ಯವಾದ) ವೇದಕ್ಕೆ ಸಮಾನಳಾದ ಹಾಗೂ ಸರ್ವವೇದ ವಾಙ್ಮಯದ ಸಾರಭೂತ-ಳಾದ (ಪ್ರಣವಕ್ಕೆ ಸಮಾನಳೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು) ಹಾಗೂ ಎಲ್ಲ ಭಂದಸ್ಸುಗಳಿಗೂ ಅಂದರೆ ತ್ರಿಷ್ಠುಪ್ ಮೊದಲಾದ ಭಂದಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ತಾಯಿಯಂತಿರುವ (ಅಥವಾ ವೇದಗಳಿಗೆಲ್ಲ ತಾಯಿಯಂತಿರುವ) ಗಾಯತ್ರೀ (ಅಂದರೆ ಶುದ್ಧವಾದ ಅಂತಃಕರಣದಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರ(ಗಾನ)ಮಾಡುವವನನ್ನು ಕಾಪಾಡುವಳು ಎಂದರ್ಥ) ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಈ ದೇವಿಯು ನಮ್ಮ ಈ ಸ್ತೂತ್ರವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿಲಿ. ಹೇ ಗಾಯತ್ರೀ ದೇವಿಯೇ! (ತನ್ನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಗಾಯತ್ರೀದೇವಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವುದು) ನೀನು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಶಕ್ತಿಪ್ರದೆಯಾಗಿದ್ದೀಯೆ, ವೇಗವಂತರಿಗೆ ವೇಗವಾಗಿದ್ದೀಯೆ, ಹೊರುವವರಿಗೆ ಹೊರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವವಳಾಗಿದ್ದೀಯೆ, ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳವುಗಳ ಪ್ರಕಾಶವಾಗಿದ್ದೀಯೆ, ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸ್ಥಾನ-ವಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ನೀನು ಸರ್ವವೂ ಆಗಿದ್ದೀಯೆ. ನಿರ್ವಾಹಕೆಯಾಗಿಯೂ ಆಗಿರುವೆ. ಸಮಸ್ತ ಪಾಪಗಳನ್ನೂ ಪರಾಭವಿಸುವ ಇಂಥ ನಿನ್ನನ್ನು ಒಂ ಎಂಬ ಪ್ರಣವ ಮಂತ್ರದಿಂದ ನನ್ನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿರುವಂತೆ ಆಹ್ವಾನಿಸುತ್ತೇನೆ. (ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಗಾಯತ್ರೀ ಮಂತ್ರದ ಉದ್ದೇಶ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆವಾಹಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ವಿಶದವಾಗಿದೆ). ಈ ಮಂತ್ರದ ವಿಷಯವಾದ ವೇದೋಕ್ತ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

7. ಗಾಯತ್ರೀ ಉದ್ವಾಸನಮಂತ್ರ - 'ಉತ್ತಮೇ ಶಿಖರೇ ದೇವೀ ಭೂಮ್ಯಾಂ ಪರ್ವತಮೂರ್ಧನಿ | ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇಭ್ಯೋ ಹ್ಯನು ಜ್ಞಾನಂ ಗಚ್ಛ ದೇವಿ ಯಥಾಸುಖಂ ||'. ಈ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಋಷಿ ವಾಮದೇವರು, ಅನುಷ್ಠುಪ್ ಭಂದಸ್ಸು, ಗಾಯತ್ರೀ ದೇವಿಯು ದೇವತೆ. ಗಾಯತ್ರೀ ದೇವಿಯನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ (ಉದ್ವಾಸನದಲ್ಲಿ) ವಿನಿಯೋಗ. ಇದರ ಅರ್ಥ - ಹೇ ಗಾಯತ್ರೀ ದೇವಿಯೇ, ನಿರಂತರ ಉಪಾಸಕರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರುಗಳಿಗೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡಿಸಿ (ಅನುಮತಿ ಕೊಟ್ಟು), ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಮೇರು ಮುಂತಾದ ಪರ್ವತಗಳ ಉದ್ವಾಸ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ (ಏಕಾಂತಿ, ಋಷಿಗಳು ಮುಂತಾದ ಭಾಗವತರಿಂದ ವಾಸಮಾಡಲ್ಪಡುವ) ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಿನ್ನ ಇಷ್ಟಾನುಸಾರವಾಗಿ ಹೋಗುವವಳಾಗು.

8. ಪ್ರಾತಸ್ಸಂಧ್ಯಾವಂದನದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಉಪಸ್ಥಾನಮಂತ್ರ - 'ಮಿತ್ರಸ್ಯ ಚರ್ಷಣೀಧೃತಶ್ರವೋ ದೇವಸ್ಯ ಸಾನಸಿಂ | ಸತ್ಯಂ ಚಿತ್ರಶ್ರವಸ್ತಮಂ || ಮಿತ್ರೋ ಜನಾನ್ ಯಾತಯತಿ ಪ್ರಜಾನನ್ವಿತ್ರೋ ದಾಧಾರ ಪೃಥಿವೀಮುತ ದ್ಯಾಂ | ಮಿತ್ರಃ ಕೃಷ್ಣೀರನಿಮಿಷಾಭಿ ಚಷ್ಟೇ ಸತ್ಯಾಯ ಹವ್ಯಂ ಘೃತವದ್ವಿಧೇಮ || ಪ್ರ ಸ ಮಿತ್ರ ಮರ್ತೋ ಅಸ್ತು ಪ್ರಯಸ್ವಾನ್ ಯಸ್ತು ಆದಿತ್ಯ ಶಿಕ್ಷತಿ ವ್ರತೇನ | ನ ಹನ್ಯತೇ ನ ಜೀಯತೇ ತೋಷಿತೋ ನೈನಮಗ್ಂಹೋ ಅಶೋತ್ಯನ್ವಿತೋ ನ ದೂರಾತ್ ||

ಈ ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆ (ಎರಡೆರಡು ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಋಕ್ ಎಂದು ಹೆಸರು) ಭೀರುಟ್, ಗಾಯತ್ರೀ ಹಾಗೂ ತ್ರಿಷ್ಠುಪ್ ಎಂದು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಭಂದಸ್ಸುಗಳು. ಸೂರ್ಯನು (ಮಿತ್ರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ) ದೇವತೆ. ಈ ಮಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಸೂರ್ಯನ ಉಪಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿನಿಯೋಗ. ಇವುಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೀಗಿದೆ - ಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸುವ ಶ್ರೀಡಾಶೀಲನಾದ ಭಗವಂತನ ಯಶಸ್ಸು (ಕೀರ್ತಿಯು) ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ನಮಸ್ಕರಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದುದು. ಈ ಯಶಸ್ಸು ತ್ರಿಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸತ್ಯವಾಗಿಯೂ (ಅಂದರೆ ನಾಶರಹಿತವಾಗಿಯೂ) ಆಶ್ವರ್ಯವಾದ ವಿವಿಧ ಚೇಷ್ಟಿತಗಳಿಂದ ಅತ್ಯಾನಂದಕರವೂ ಆಗಿರುವುದು. ಭಗವಂತನನ್ನು ವೇದಗಳು ಬಹುವಾಗಿ 'ಪುಣ್ಯಶ್ರವಣೀರ್ತನಃ' ಎಂದೂ 'ಉರುಗಾಯಃ' ಎಂದೂ ಪದೇಪದೇ ಉದ್ಘೋಷಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಭಗವಂತನ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇನೆ. ಆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜನರನ್ನು ಅವರವರ ಪುಣ್ಯಪಾಪರೂಪವಾದ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತ ಅವರವರ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸುತ್ತಾನೆ (ಕರ್ಮಾನುಗುಣಫಲಪ್ರದನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಪಾತ, ನಿರ್ದಯತ್ವ ಮುಂತಾದ ದೋಷಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ), ಮತ್ತು ಈ ಭಗವಂತನು ಆಕಾಶವನ್ನೂ, ಭೂಮಿಯನ್ನೂ ಧರಿಸಿದವನು. ಈತ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನೂ ಎವೆಯಿಕ್ಕದೆ

ಜಾಗರೂಕನಾಗಿದ್ದು ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡುವ ಮೂಲಕ ಪ್ರಕಾಶ ಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ (ಅಂದರೆ ಪರಮಪುರುಷಚಿಹ್ನೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತುತೃವಾಗಿದೆ). ಇಂತಹ ಅವಿಕಾರವಾದ ಭಗವಂತನಿಗೆ ತುಪ್ಪದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಯಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಹಿತವಾದ, ಪುರೋಡಾಶ ಮುಂತಾದವನ್ನು (ಅಕ್ಕಿಹಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಮಾಡಲಾದ ಒಂದು ನಿವೇದನ ದ್ರವ್ಯ) ನಿವೇದನ ಮಾಡುವೆವು. ಹೀಗೆ ಭಗವತ್ಪೀಠಧನದಿಂದ ವಾಚಿಕ ಕೈಂಕರ್ಯವೂ, ಆತನ ದಿವ್ಯಚೇಷ್ಟಿತಸ್ಮಾರಣದಿಂದ ಮಾನಸಿಕ ಕೈಂಕರ್ಯವೂ, ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ನಿವೇದನ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಕಾಯಿಕ ಕೈಂಕರ್ಯವೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ಮಿತ್ರದೇವನೇ, ಸರ್ವವನ್ನೂ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಕ್ಷಿಸುವವನೇ, ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನು ಪೂಜಾವ್ರತದಿಂದ ಕೂಡಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಅನ್ನಾದಿಗಳಿಂದ ಉಪಚರಿಸುವನೋ (ಪಂಚ ಭಕ್ಷ್ಯ ಪರಮಾನ್ನವನ್ನು ನೈವೇದ್ಯ ಮಾಡುವವನೋ) ಆತ ಬಹಳ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಅನ್ನಾದಿಸಂಪತ್ತನ್ನೊದ್ದಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವವನಾಗಲಿ (ಯಾವನು ಭಗವದ್ಧಾರಾಧನೆ ಮಾಡದೆ ಏನನ್ನೂ ತಿನ್ನುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ವ್ರತವನ್ನು ಪಾಲಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನೋ ಆತನಿಗೆ ಭಗವಂತನು ಉತ್ತಮವಾದ ಅನ್ನವೆಂದು, ('ಅಹಮನ್ನಂ' ಎಂಬಂತೆ) ಹೇಳಿರುವನು. (ಬ್ರಹ್ಮಾನುಭವವನ್ನೇ ಕೊಡುತ್ತಾನೆಂದು ಅರ್ಥ). ಹೀಗೆ ನಿನ್ನಿಂದ ರಕ್ಷಿತನಾದ ಆತನು ಮೃತ್ಯುವಿನಿಂದ ಕಷ್ಟ ಪಡುವುದಿಲ್ಲ; ಶಬ್ದಾದಿ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಪರಾಜಿತನಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ನಿನ್ನ ಭಕ್ತನನ್ನು ಪಾಪವು ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಾಗಲಿ ಜನ್ಮಾಂತರದಲ್ಲಾಗಲಿ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ.

9. ಮಾಧ್ಯಾಹ್ನಿಕದ ಜಲಪ್ರಾಶನಮಂತ್ರ - 'ಆಪಃ ಪುನಂತು ಪ್ರಥಿವೀಂ ಪ್ರಥಿವೀ ಪೂತಾ ಪುನಾತು ಮಾಂ | ಪುನಂತು ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತಿರ್ಬ್ರಹ್ಮ ಪೂತಾ ಪುನಾತು ಮಾಂ || ಯದುಚ್ಛಿಷ್ಯಮಭೋಜ್ಯಂ ಯದಾಪ್ತ ದುಶ್ಚರಿತಂ ಮಮ | ಸರ್ವಂ ಪುನಂತು ಮಾಮಾಪೋಸತಾಂ ಚ ಪ್ರತಿಗ್ರಹಗ್ನ್ ಸ್ವಾಹಾ ||'. ಈ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಆಪ ಋಷಿ, ಅನುಷ್ಠುಪ್ ಛಂದಸ್, ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತಿ ದೇವತೆ, ಅಂತಶ್ಶುದ್ಧಿಗಾಗಿ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿಯುವುದರಲ್ಲಿ (ಪ್ರಾಶನದಲ್ಲಿ) ವಿನಿಯೋಗ. ಇದರ ಅರ್ಥ - ಮಳೆನೀರು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಶುದ್ಧ ಪಡಿಸಲಿ. ಹೀಗೆ ಶುದ್ಧಳಾದ ಪ್ರಥಿವಿಯು ನನ್ನನ್ನು ಪರಿಶುದ್ಧನಾಗಿ ಮಾಡಲಿ. ನೀರಿಗೆ ಭಗವಂತನೇ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪಾವಕತ್ವವು (ಪವಿತ್ರ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯು) ವೇದೋಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಭುವಾದ ಪರಮಾತ್ಮ ನನ್ನನ್ನು ಪವಿತ್ರ ಮಾಡಲಿ. ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಪವಿತ್ರವಾದ ಜಲವು ನನ್ನನ್ನು ಪಾವನ ಮಾಡಲಿ. ಜಾತಿ, ಆಶ್ರಯ, ನಿಮಿತ್ತ ಮುಂತಾದ ದೋಷಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅಥವಾ ಎಂಜಿಲಾದ ಯಾವ ಆಹಾರವನ್ನು ನಾನು ಸೇವಿಸಿದ್ದರೂ, ಮತ್ತು ನನ್ನ ಮನೋವಾಕ್ಯಾಯಗಳಿಂದ ಯಾವ ಕೆಟ್ಟ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಹಾಗೂ ಅಸತ್ಯಗಳ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಯಾವುದನ್ನೇ ನಾನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಇವೆಲ್ಲದರಿಂದಲೂ ಜಲದೇವತೆಗಳು ನನ್ನನ್ನು ಪವಿತ್ರ ಮಾಡಲಿ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸ್ವಾಹಾಕಾರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ.

10. ಮಾಧ್ಯಾಹ್ನಿಕದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಉಪಸ್ಥಾನಮಂತ್ರ - 'ಆ ಸತ್ಯೇನ ರಜಸಾ ವರ್ತಮಾನೋ ನಿವೇಶಯನ್ನಮೃತಂ ಮರ್ತ್ಯಂ ಚ | ಹಿರಣ್ಯಯೇನ ಸವಿತಾ ರಥೇನಾ ದೇವೋ ಯಾತಿ ಭುವನಾ ವಿಪಶ್ಯನ್ || ಉದ್ವಯಂ ತಮಸ್ಸರಿ ಪಶ್ಯನ್ನೋ ಜ್ಯೋತಿರುತ್ತರಂ | ದೇವಂ ದೇವತ್ರಾ ಸೂರ್ಯಮಗನ್ಮ ಜ್ಯೋತಿರುತ್ತಮಂ || ಉದುತ್ತಂ ಜಾತವೇದಸಂ ದೇವಂ ವಹಸ್ತಿ ಕೇತವಃ | ದೃಶೇ ವಿಶ್ವಾಯ ಸೂರ್ಯಂ || ಚಿತ್ರಂ ದೇವಾನಾಮುದಗಾದನೀಕಂ ಚಕ್ಷುರ್ಮಿತ್ರಸ್ಯ ವರುಣಸ್ಯಾಗ್ನೇಃ | ಆ ಪ್ರಾ ದ್ಯಾವಾ ಪ್ರಥಿವೀ ಅಂತರಿಕ್ಷಗ್ಂ ಸೂರ್ಯ ಆತ್ಮಾ ಜಗತ್ಸಸ್ತುಷ್ಪಚ್ಚ || ತಚ್ಚಕ್ಷುರ್ದೇವಹಿತಂ ಪುರಸ್ತಾಚ್ಛುಕ್ರ- ಮುಚ್ಚರತ್ || ಪಶ್ಯೇಮ ಶರದಶ್ಯತಂ ಜೀವೇಮ ಶರದಶ್ಯತಂ ನಂದಾಮ ಶರದಶ್ಯತಂ ಮೋದಾಮ ಶರದಶ್ಯತಂ ಭವಾಮ ಶರದಶ್ಯತಗ್ಂ ಶೃಣವಾಮ ಶರದಶ್ಯತಂ ಪ್ರಬ್ರವಾಮ ಶರದಶ್ಯತಮಜೀತಾಸ್ತಾಮ ಶರದಶ್ಯತಂ ಜ್ಯೋಕ್ತ ಸೂರ್ಯಂ ದೃಶೇ || ಯ ಉದಗಾನ್ಮಹತೋರ್ಣವಾದ್ವಿಭಾಜಮಾನಸ್ಸರಿರಸ್ಯ ಮಧ್ಯಾಥ್ನ ಮಾ ವೃಷಭೋ ಲೋಹಿತಾಕ್ಷ- ಸೂರ್ಯೋ ವಿಪಶ್ಚಿನ್ಮನಸಾ ಪುನಾತು ||'. ಈ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆರು ಋಕ್ಕುಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಹಿರಣ್ಯಸ್ತುಪರೆಂಬವರು ಋಷಿ. ಮೊದಲ ಎರಡು ಋಕ್ಕುಗಳು ತ್ರಿಷ್ಠುಪ್ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಇತರ ನಾಲ್ಕು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಗಾಯತ್ರೀ, ಜಗತೀ, ಉಷ್ಣಿಕ್ ಹಾಗೂ ತ್ರಿಷ್ಠುಪ್ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಮಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಸೂರ್ಯನು (ಸವಿತಾ) ದೇವತೆ. ಈ ಮಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಮಾಧ್ಯಾಹ್ನಿಕದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯೋಪಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿನಿಯೋಗ. ಇವುಗಳ ಸಾರಾಂಶ ಹೀಗಿದೆ.

ನಿರ್ವಿಕಾರವೂ ನಿತ್ಯವೂ ಆದ ಪರಮಪದದಲ್ಲಿಯೂ, ಸತ್ತ್ವರಜಸ್ತಮಸ್ಸೆಂಬ ಮೂರು ಗುಣಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಪ್ರಕೃತಿಮಂಡಲದಲ್ಲಿಯೂ, ಅಂತರ್ಬಹಿರ್ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಶ್ರೀಡಾಶೀಲನಾದ ಸಕಲಜಗತ್ಪ್ರತ್ಯಾವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಬ್ರಹ್ಮಾನುಭವವನ್ನೂ, ಐಹಿಕವಾದ ಸಕಲ ಶ್ರೇಯಸ್ಕಗಳನ್ನೂ ಕೊಡುವವನಾಗಿ ಮನೋಹರವಾದ ಗರುತ್ತಂತೆಂಬ ರಥದಲ್ಲಿ (ಅಥವಾ ಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸಮವಾದ ಸ್ವರ್ಣರಥದಲ್ಲಿ) ಸಂಚರಿಸುತ್ತ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗಗಳನ್ನೂ ತಂತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈತನನ್ನು ಉಪಾಸಿಸುವೆವು. ತೇಜಃಸ್ವರೂಪಿಯೂ, ಶ್ರೀಡಾಶೀಲನೂ, ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಹಾಗೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ರಕ್ಷಕನಾದ ಈ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲಾಂತರ್ವರ್ತಿಯಾದ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನಾವು ಉನ್ಮುಖರಾಗಿ

ನೋಡುತ್ತ (ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತ) ಈ ಪ್ರಕೃತಿಮಂಡಲಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಿರುವ ಆ ಅಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಮೈಕುಂಠದಲ್ಲಿ ಪರವಾಸುದೇವ-ರೂಪವಾದ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಸೇರುವೆವು. ಜಾತವೇದನೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ (ಸಕಲ ಭೂತಜಾತಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ) ಪರಮಾತ್ಮ-ನನ್ನು ಆತನ ಕಲ್ಯಾಣಗುಣಗಳು ಧ್ವಜಗಳ ಹಾಗೆ ಎಲ್ಲರ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಸುತ್ತವೆ. (ಅಂದರೆ ಭಗವಂತನು ವಾತ್ಸಲ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಜಗನ್ಮಂಗಳಕ್ಕಾಗಿ ಅವತರಿಸುತ್ತಾನೆ.) ಹೀಗೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ವಿವಿಧವಾದ ರಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡಿದ (ಮತ್ಸ್ಯ ಮುಂತಾದ ಅನುಷ್ಠಾನಗಳಿಂದ ದೇವತೆಗಳ ರಕ್ಷಣವನ್ನು ಬಲವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ವಿವಿಧವಾಗಿ ಮಾಡಿದ) ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯನಿಗೂ, ವರುಣನಿಗೂ ಅಗ್ನಿನಿಗೂ ಕಣ್ಣಿನ ಹಾಗೆ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡುವ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪೃಥಿವೀ ಅಂತರಿಕ್ಷ (ಆಕಾಶ ಮತ್ತು ಸ್ವರ್ಗವೆಂಬ ಲೋಕತ್ರಯವನ್ನು ಆತ್ಮನಾಗಿದ್ದು ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ಥಾವರ ಜಂಗಮಗಳೆಲ್ಲವಕ್ಕೂ ಆತ್ಮ(ಶರೀರ)ನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಂದರೆ ಭಗವಂತನ ಸರ್ವಶರೀರತ್ವವನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ). ಇಂತಹ ಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಜ್ಞಾನದಾತ್ರವೂ ದೇವತೆಗಳ (ಕ್ಷೇಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಶುದ್ಧಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಎಂದೂ ನಾಶವಿಲ್ಲದೆ ನಿತ್ಯವಾದ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು) ನಾವು ನಮ್ಮ ಎದುರಿನಲ್ಲೇ ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳು (ಬಹುಕಾಲ) ಸಕಲ ಮಂಗಳಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿ ನೋಡುವವರಾಗೋಣ. ಈ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳು ಜೀವಿಸೋಣ. ಸನ್ಮಿತ್ರ-ಪುತ್ರ-ಬಂಧು-ಶಿಷ್ಯರೊಡನೆ ಭಗವದ್ಗುಣಾನುಭವವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಸಂತೋಷವಾಗಿರೋಣ. ಬಹುಕಾಲ ಆನಂದದಿಂದಿರೋಣ. ಪ್ರಿಯವಾದ ಭಗವತ್ಪಥಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳು ಕೇಳೋಣ. ಬಹಳ ಕಾಲ ಆತನ ಗುಣಗಣಗಳನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ (ಅನ್ಯಮತದವರಿಗೂ ಸಹ) ಮನದಟ್ಟಾಗುವಂತೆ ಹೇಳೋಣ. ಎಂದೂ ಯಾರಿಂದಲೂ ಅಜೇಯರಾಗಿರೋಣ (ವೇದ ಮೂಲವಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುವುದರಿಂದ ಯಾರಿಂದಲೂ ನಮಗೆ ಪರಾಜಯವಿಲ್ಲ.) ಹೀಗೆ ಪ್ರಕಾಶಸ್ವರೂಪನಾದ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ನೋಡ ಬಯಸುತ್ತೇವೆ. ಯಾವ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಹತ್ತಾದ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಕಾಣ ಸಿಗುವನೋ (ಸಮುದ್ರ ಶಬ್ದವು ಸಕಲತತ್ತ್ವಗಳಿಗೂ ಉಪಲಕ್ಷಣ) ಸಮುದ್ರಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಾನೋ, ಆ ಧರ್ಮಪ್ರವರ್ತಕನಾದ ಆಗತಾನೇ ವಿಕಾಸಗೊಂಡ ಕೆಂದಾವರೆಯಂತಹ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ನನ್ನನ್ನು ತನ್ನ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ಪವಿತ್ರ ಮಾಡಲಿ.

11. ಸಾಯಂಸಂಧ್ಯಾವಂದನದಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾಶನ ಮಂತ್ರ - 'ಅಗ್ನಿಶ್ಚ ಮಾ ಮನ್ಯುಶ್ಚ ಮನ್ಯುಪತಯಶ್ಚ ಮನ್ಯುಕೃತೇಭ್ಯಃ | ಪಾಪೇಭ್ಯೋ ರಕ್ಷಂತಾಂ || ಯದಹ್ನಾ ಪಾಪಮಕಾರ್ಷಂ | ಮನಸಾ ವಾಚಾ ಹಸ್ತಾಭ್ಯಾಂ | ಪದ್ಭ್ಯಾಮುದರೇಣ ಶಿಶ್ನಾ | ಅಹಸ್ತದವಲಂಪತು | ಯತ್ಕಿಂಚ ದುರಿತಂ ಮಯಿ | ಇದಮಹಂ ಮಾಮಮೃತಯೋನೌ ಸತ್ಯೇ ಜೋತಿಷಿ ಜುಹೋಮಿ ಸ್ವಾಹಾ ||'

ಈ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯನು ಋಷಿ, ಗಾಯತ್ರೀ ಭಂದಸ್ಸು, ಅಗ್ನಿ ದೇವತೆ. ನೀರನ್ನು ಅಂತಃಶುದ್ಧಿಗಾಗಿ ಕುಡಿಯುವುದರಲ್ಲಿ ವಿನಿಯೋಗ. ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ (ಅಪ್ರಾಕೃತ) ಸ್ಥಾನವನ್ನು ತಲುಪಿಸುವ ಅಗ್ನಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಗ್ನಿ, ಅಹಃ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮಪರವಾಗಿವೆ. ಹಗಲುವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಲಾಗುವ ಪಾಪ-ಗಳಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು (ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು) ಈ ಮಂತ್ರ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ. ಇತರ ಅರ್ಥಗಳು ಪ್ರಾತಸ್ಸಂಧ್ಯಾವಂದನ ಪ್ರಾಶನ ಮಂತ್ರದಂತೆಯೇ.

12. ಸಾಯಂಸಂಧ್ಯಾವಂದನದಲ್ಲಿನ ಸೂರ್ಯೋಪಸ್ಥಾನ ಮಂತ್ರ - 'ಇಮಂ ಮೇ ವರುಣ ಶ್ರುಧೀ ಹವಮದ್ಯಾ ಚ ಮೃಡಯ | ತ್ಯಾಮವಸ್ಯುರಾಚಿಕೇ || ತಾತ್ತ್ವಾಯಾಮಿ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ವಂದಮಾನಸ್ತದಾಶಾಸ್ತೇ ಯಜಮನೋ ಹವಿರ್ಭಿಃ | ಅಹೇಡಮಾನೋ ವರುಣೇಹ ಬೋಧ್ಯುರುಶಗ್ಂಸ ಮಾ ನ ಆಯುಃ ಪ್ರಮೋಷೀ || ಯಚ್ಚಿದ್ಧಿ ತೇ ವಿಶೋ ಯಥಾ ಪ್ರ ದೇವ ವರುಣ ವ್ರತಂ | ಮಿನೀಮಸಿ ದ್ಯವಿದ್ಯವಿ || ಯತ್ಕಿಂಚೇದಂ ವರುಣ ದೈವ್ಯೇ ಜನೇಽಭಿದ್ರೋಹಂ ಮನುಷ್ಯಾಶ್ಚ-ರಾಮಸಿ | ಅಚಿತ್ತೀ ಯತ್ತವ ಧರ್ಮಾ ಯುಯೋಪಿಮ ಮಾ ನಸ್ತಸ್ಮಾದೇನಸೋ ದೇವ ರೀರಿಷಃ || ಕಿತವಾಸೋ ಯದ್ರಿಪುರ್ನ ದೀವಿ ಯದ್ವಾ ಘಾ ಸತ್ಯಮುತ ಯನ್ನ ವಿದ್ಮ | ಸರ್ವಾ ತಾ ವಿ ಷ್ಯ ಶಿಥಿರೇವ ದೇವಥಾ ತೇ ಸ್ಯಾಮ ವರುಣ ಪ್ರಿಯಾಸಃ ||'

ಈ ಐದು ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ದೇವರಾತ ಋಷಿ; ಗಾಯತ್ರೀ, ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್, ಗಾಯತ್ರೀ, ಜಗತೀ ಹಾಗೂ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಭಂದಸ್ಸುಗಳು, ಸವಿತಾ ದೇವತೆ, ಉಪಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿನಿಯೋಗ. ಇದರ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೀಗಿದೆ - ಸಕಲಜಗತ್ತನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ಪಾತಕಗಳನ್ನು ತಡೆದು ಸತ್ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಕೊಡುವ ವರುಣಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ! ಈ ನನ್ನ ಪ್ರಾರ್ಥನಾರೂಪವಾದ ಕೂಗನ್ನು ಕೇಳು. ಈವಾಗಲೇ ನನ್ನನ್ನು ಸುಖಿಯಾಗಿಸು. ಆತ್ಮರಕ್ಷೆಗಾಗಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ. (ನಿನ್ನ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಬೇಡುತ್ತೇನೆ) ನಿನ್ನನ್ನು ವೇದೋಕ್ತವಾದ ಪ್ರಣವ ಮುಂತಾದ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತ ಶರಣ ಹೊಂದುತ್ತೇನೆ. ಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವರು ನಿನ್ನನ್ನು ಪುರೋಡಾಶ ಮುಂತಾದ ಹವಿಸ್ಸಿನಿಂದ ಆರಾಧಿಸಿ ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ

ತಮ್ಮ ಅಭೀಷ್ಟಿಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಆಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೇ ಪರಮಾತ್ಮನೇ! ಕೋಪಿಸಿ ಕೊಳ್ಳದೆ ನನ್ನ ಈ ವಿಜ್ಞಾಪನವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸು. ನೀನು ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವ ಶರಣಾಗತವತ್ಸಲನಲ್ಲವೇ? ನಮ್ಮ ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡಬೇಡ. ಅಂದರೆ ನಮ್ಮ ಆಯುಸ್ಸು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿನ್ನ ಕೈಂಕರ್ಯಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. (ಭಗವತ್ಸ್ತುರಣವಿಲ್ಲದ ಕಾಲ ನಷ್ಟವಾದಂತೆ). ಹೇ ಕ್ರೀಡಾಶೀಲನಾದ ವರುಣರೂಪಿಯೇ, ನಿನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾಡಲಾಗುವ ಯಾವ ವ್ರತನಿಯಮಗಳನ್ನು (ನಿನ್ನ ಆರಾಧನರೂಪವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು) ಪ್ರತಿದಿನವೂ ನಾವು ಅಜ್ಞರು ಮಾಡುವ ಹಾಗೆ ವಿವಿಧ ಲೋಪದೋಷಗಳುಳ್ಳವಾಗಿ ಆಚರಿಸುತ್ತೇವೋ ಆ ವಿಕಲವಾದ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ನೀನು ಕುಪಿತನಾಗದೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸು. ವರುಣದೇವನೇ! ದೈವೀ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ನಿನ್ನ ಆಜ್ಞಾನುವರ್ತಿಗಳಾದ ಮಹಾನುಭಾವರ (ಭಾಗವತರ) ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕುತ್ಸಿತಕರ್ಮರಾದ ನಾವು ಯಾವ ಅಪರಾಧ(ಅಪಚಾರ)ವನ್ನು ಕಿಂಚಿತ್ತೋ ಮಹತ್ತೋ ಮಾಡುವೆವೋ ಅದು ಅಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾದರೂ ಆ ಪಾಪದಿಂದಲೂ ನಿನ್ನ ಕೈಂಕರ್ಯ ರೂಪವಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವ ಪಾಪದಿಂದಲೂ ನೀನು ಕುಪಿತನಾಗಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಹಿಂಸಿಸ ಬೇಡ (ಶಿಕ್ಷಿಸಬೇಡ). ಅಂದರೆ ಭಗವದಪಚಾರ, ಭಾಗವತಾಪಚಾರ ಎಂಬ ಎರಡು ಮಹಾಪಾತಕಗಳನ್ನೂ ಕ್ಷಮಿಸಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸು. ಕಪಟಿಗಳಾದ ನಾವು ಶತ್ರುಗಳ ಹಾಗೆ ತಿಳಿದೋ ತಿಳಿಯದೆಯೋ ಯಾವ ನಿಷಿದ್ಧವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಅಂಥ ಎಲ್ಲ ಪಾಪಗಳನ್ನೂ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಮಾಡಿ ನಮ್ಮನ್ನನುಗ್ರಹಿಸು. ಹೀಗೆ ನೀನು ನಮ್ಮ ಎಲ್ಲ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿದ ಮೇಲೆ ನಿನಗೆ ಪ್ರಿಯರಾಗಲು ಆಶಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಈ ಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಈ ವರೆಗಿನ ವಿಷಯಗಳ ಸಂಗ್ರಹವು ಹೀಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ವೇದವೇ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತಮ ನಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ನಿರ್ದೋಷವಾದುದು. ವೇದವೇ ನಮ್ಮ ಸನಾತನ ಧರ್ಮದ ಭದ್ರ ಬುನಾದಿ ಆಗಿದೆ. ಈ ವೇದೋಕ್ತವಾದ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನದಿಂದಲೇ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಲಭ್ಯ. ಈ ವೈದಿಕಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಪ್ರಧಾನವಾದುದು ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರ. ಅಂತೆಯೇ ಯಜ್ಞೋಪವೀತದ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಸಲಾಯಿತು. ನಿತ್ಯಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನ ಕ್ರಮವೂ ತನ್ಮಂತ್ರಾರ್ಥಗಳೂ ಹೀಗೆ ವಿವೃತವಾಗಿದೆ.

॥ ಅಚ್ಯುತಃ ಪ್ರೀಯತಾಂ ॥

ಅನುಸಂಹಾರ